

Гене́за змісту шкільного фізичного виховання у контексті соціального замовлення

Альфія Дейнеко
Інна Красова
Михайло Марченков

Харківська державна академія фізичної культури,
Харків, Україна

Мета: проаналізувати генезу змісту шкільного фізичного виховання у контексті соціального замовлення, відокремивши особливості сучасної програми фізичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах України.

Матеріал і методи: аналіз спеціальної літератури, в якій розкриваються особливості змісту шкільного фізичного виховання в різні історичні епохи; хронологічна періодизація; аналіз нормативно-правових актів.

Результати: у процесі розвитку системи шкільного фізичного виховання змінювалися і навчальні програми по фізичній культурі, що були контекстуальні особливостям політичного, економічного і соціального розвитку України протягом останнього століття.

Висновки: динаміка змісту програм з фізичного виховання у загальноосвітній школі свідчить про зростаючу диференціацію і гуманізацію системи фізичного виховання в сучасній Україні.

Ключові слова: фізична культура, фізичне виховання, шкільна програма, зміст, урок.

Вступ

На сучасному етапі розвитку українського суспільства одним з основних завдань системи освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, підготовка глибоко морального, компетентного, ініціативного, патріотично налаштованого та соціально активного громадянина. Безсумнівно, особлива роль у вихованні здорового покоління належить школі. Саме в цей період формуються підвалини фізичного і психічного здоров'я людини, усвідомлюються потреби й мотиви дотримання здорового способу життя. Як відомо, здоров'я людини закладається ще у дитинстві, зокрема, формується в процесі шкільного фізичного виховання.

Феномен використання засобів фізичної культури у системі освіти існує давно. Ще з давніх віків фізичні вправи використовувалися під час підготовки мисливця, потім у навчальних закладах Давньої Греції, пізніше – при навчанні лицарів та дворян тощо [1].

Мета дослідження: проаналізувати генезу змісту шкільного фізичного виховання у контексті соціального замовлення.

Матеріал і методи дослідження

Методи дослідження: аналіз спеціальної літератури, в якій розкриваються особливості змісту шкільного фізичного виховання в різні історичні епохи; хронологічна періодизація; аналіз нормативно-правових актів.

Результати дослідження та їх обговорення

Аналіз історичних робіт учених свідчить, що в школах Росії в кінці 19 століття не існувало єдиної системи фізичного виховання, як і єдиної програми, яка його б регламентувала. У програмах народних шкіл уроки фізичної культури були відсутні, а в навчальних установах для привілейованих верств населення вони проводилися тільки в тому випадку, якщо дозволяли матеріально-технічні умови.

Після введення в 1874 році закону про загальну військову повинність перед урядом виникла необхідність підсилити фізичну підготовку учнів середніх навчальних закладів. У 1888 році військовий міністр В. Ванновський, відзначаючи «одностороннє розвитку духу в збиток тілу» в цивільних навчальних закладах, запропонував для

«пожвавлення викладання гімнастики» і для поліпшення здоров'я учнів ввести в дані заклади військову гімнастику [2]. На той момент спостерігався незадовільний стан фізичної культури в цивільній школі, представлений гімнастикою, особливо порівняно з військово-навчальними закладами. Крім того, негативний стан здоров'я населення відзначали і громадські діячі та спеціалісти по гігієні того часу [3]. Для з'ясування питань, пов'язаних з цією проблемою, була організована спеціальна комісія під головуванням І. Новікова з представниками від Міністерства народної освіти, Міністерства внутрішніх справ і Військового міністерства. На підставі висновків, зроблених даною комісією з перетворення середньої школи, в навчальних закладах розпочалася реформа освіти, реалізація якої була розрахована на 1901–1905 роки. Результатом діяльності комісії було наступне: 1) пропозиція про відкриття Тимчасових курсів для підготовки вчителів гімнастики; 2) Інструкція і програма викладання гімнастики в чоловічих навчальних закладах Міністерства народної освіти. Вказана інструкція була затверджена 26 квітня 1889 року міністром народної освіти І. Деляновим [4].

Аналіз робіт Р. Наговіцина [4; 5] щодо специфіки фізичної культури як навчального предмету в середній школі в другій половині 19 – початку 20 ст. засвідчив, що в школах існували чотири моделі навчання фізичній культурі: здоров'язбережувальна; суспільно-спрямована; індивідуально-диференційована і здоров'ярозвиваюча. Отже, ще на рубежі 19–20 століть виникла система урочного викладання фізичної культури і її основні моделі. Цей етап можна схарактеризувати і як етап становлення шкільної фізичної культури, і як етап, коли фізична культура вперше була усвідомлено застосована урядом у вітчизняній практиці освіти як інструмент рішення глобальних суспільних задач, переважно військово-утилітарних.

Починаючи з перших років існування радянської школи, фізичне виховання включалося в навчальні плани. У школах-дев'ятирічках на уроки фізичного виховання відводилося по 2 години на тиждень. у 1919 році була прийнята перша навчальна програма з фізичного виховання, яка розкривала зміст занять фізичними вправами з дітьми та підлітками. Основу програм складала гімнастика, у переважній більшості наближена до сокольської, зокрема: стройові і порядкові вправи, перелік військових умінь і навиків, рухливі і деякі спортивні ігри. Ідеї проле-

тарської культури лягли в основу «Схематичної програми фізичного виховання і трудових навиків у віці від 7 до 18 років на основі пролетарської фізкультури». У 1923 році авторським колективом А. А. Зигмунд та А. И. Зигмунд була видана «Схематична програма фізичного виховання і трудових навичок у віці від 7 до 20 років на основі пролетарської фізкультури» [6]. Далі, у 20-і роки група науковців і лікарів (М. Головінській, В. Ігнат'єв, В. Горіневській і ін.) приступила до наукового обґрунтування радянської системи фізичного виховання, що визначило шляхи її розвитку. Так, у 1927 р. Наркомпрос затвердив перші обов'язкові шкільні програми по фізичній культурі для шкіл I і II ступеня. У них були виділені наступні розділи: цілі, завдання, засоби і методи фізичного виховання, орієнтовні навчальні нормативи. Кількість уроків – не менше 2–3 на тиждень. Окрім урочних форм, рекомендувалися й інші форми рухової активності: гімнастика до занять, масові ігри і спортивні розваги, танці, екскурсії. Основу даних програм складала здоров'язбережувальна модель (гігієнічна) фізичного виховання. Її основними принципами в 30-і роки стають політизування, воєнізація і трудова спрямованість. У 1931 році Д. Дубновим та А. Шифриним було видано «Керівництво та програми по фізкультурі в школі» [7], у якому вперше фізична культура в школі розкривалася як система і з позицій форм фізичного виховання, і з позицій його змісту (вікова диференціація, санітарно-гігієнічні норми, зміст урочних, позаурочних, позакласних занять тощо).

Важливим чинником, що зумовив зміст і структуру шкільних програм по фізичній культурі з 1932 р., було введення фізкультурного комплексу «Готовий до Праці та Оборони» СРСР (ГПО). На початку 1934 р. було розроблено комплекс для школярів «Будь Готовий до Праці та Оборони» (БГТО), який увійшов до практики роботи по фізичному вихованню у школах, на підставі рішення заступника наркомпроса РСФСР 26/5 – 1935 р. та відділу по фізкультурній роботі серед дітей ВСФК при ЦІК СРСР 15/6 – 1935 р. [8].

Загострення військово-політичної обстановки в Європі зумовило необхідність злиття процесів фізичної і військової підготовки, відповідно з 1939 року шкільне фізичне виховання набуло освітньо-військової спрямованості. Вказана направленість фізичного виховання зберігалась до 1954 року. У цей період була впроваджена у загальноосвітні навчальні заклади нова програма, у якій основний акцент робився на спортивну освіту школярів та масовий спорт – спортизацію. Метою вказаних заходів було підвищення престижу радянського спорту на міжнародній арені. Так, у програмі 1954 р. на вивчення предмету «Фізична культура» у всіх класах відводиться 66 годин у рік. Основними завданнями шкільного фізичного виховання визначені освітні – направлені на навчання умінь і навикам в основних видах спорту. За уроком фізичної культури закріплюється пріоритетність, як за основною формою фізичного виховання школярів.

У програмі 1960 р. особлива увага приділялася комплексному підходу. Вона складалася з двох частин: перша включала загальний для всіх (інваріантний) навчальний матеріал по гігієні фізичних вправ, гімнастиці, атлетиці, лижній підготовці, рухливим іграм, баскетболу; друга – матеріал поглиблених занять з одного, обраного школою, розділу програми. У 1970 році система масової фізичної культури, яка включала, зокрема, систему шкільного фізичного виховання, вдосконалювалася. Постановою колегії Міністерства освіти СРСР та Комітету з фізичної культури та спорту при Раді Міністрів СРСР було затверджено «Положення про фізичне виховання учнів загальноосвітніх шкіл» [9], до якого впродовж 1979–1981 років вносилися зміни та доповнення. Унаслідок прийняття вищезазначеного нормативного акту у 1974 р. були підготовлені і затверджені нові вдосконалені про-

грами для 1–3, 4–8 та 9–10 класів. Програмою для 4–8 та 9–10 класів (у подальшому допрацьовані у 1979 році) передбачалося вивчення таких видів спорту, як основна гімнастика, легка атлетика, лижна підготовка, спортивна боротьба, спортивні ігри з метою «забезпечення виховання комуністичної особистості та підготовки загартованих, дисциплінованих та вправних захисників соціалістичної Вітчизни» [10]. Особливістю вказаної програми було те, що вперше в кожному розділі програми пропонувався конкретний матеріал у вигляді переліку спеціально підібраних фізичних вправ.

У подальшому, як засвідчив аналіз нормативної бази СРСР, фізичне виховання було обрано не тільки засобом фізичної підготовки майбутніх радянських громадян, але й засобом боротьби з негативними проявами у суспільстві: підвищенням рівня захворюваності населення, девіантності, наркоманії, пияцтва тощо, зокрема, серед дітей та молоді. Так, 11 вересня 1981 року Центральний Комітет КПРС та Рада Міністрів СРСР приймають Постанову № 890 «Про подальший підйом масовості фізичної культури та спорту». Спираючись на вказану Постанову, у системі освіти розпочинається активна трансформація шкільного фізичного виховання та пошук оптимальних шляхів, який триває до сьогодні. Так, до програми 1983 р. було внесено наступні зміни: включений зміст теоретичних вимог, традиційні розділи доповнені елементами футболу, ковзанярської підготовки, плаванням. До елементів художньої гімнастики для старшокласників додані сучасні і національні танці. Вперше введені 2 розділи: «Навички і уміння самостійних занять», «Міжпредметні зв'язки».

Реформа загальноосвітньої і професійної школи 1984 р., а також Постанова Ради Міністрів СРСР «Про заходи щодо подолання пияцтва та алкоголізму, викоринювання самогоноваріння» від 07 травня 1985 р. зумовили необхідність організації щоденних занять школярів фізичними вправами [10]. Вказаний підхід було покладено в основу «Комплексної програми фізичного виховання 1–11 класів загальноосвітньої школи», що набула чинності 1 вересня 1985 р. Програма містила наступні компоненти: фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального і продовженого дня; програмний матеріал для уроків фізичної культури; позакласні форми фізичного виховання; загальношкільні фізкультурно-масові і спортивні заходи. Структура програмного матеріалу включала основи знань, навички, уміння, розвиток фізичних якостей, навчальні нормативи. Особлива увага приділялася самостійним заняттям школярів. Вказана програма вперше закріплювала необхідність формування у школярів звички до щоденної рухової активності; вводила поняття «диференційований підхід» на уроках фізичної культури; визначала мінімум (стандарт) знань в області гігієни, медицини, фізичної культури та спорту; обумовлювала необхідність особливої програми для учнів, що віднесені до спеціальних медичних груп [10]. На жаль, за 5 років загальноосвітні навчальні заклади не встигли повністю реалізувати вказану програму. Після припинення існування Радянського Союзу, втратили чинність більшість нормативних актів, зокрема, ті, що регламентують фізичну культуру та спорт, втратила чинність програма та комплекси ГПО та БГПО. Радянську систему фізичного виховання змінила система фізичного виховання загальноосвітніх навчальних закладів, а комплекси ГПО та БГПО – Державні тести та нормативи фізичної підготовленості населення України.

Історичні джерела та роботи науковців засвідчують, що після отримання Україною незалежності кардинально змінилися соціально-економічні, а також політичні умови життя у країні. Втратили чинність багато нормативних актів СРСР. Характеризуючи трансформацію змісту навчальних програм у процесі історичного розвитку, В. Дми-

трук [10] відмічає, що з 1992 року у навчальний процес впроваджена програма, у якій основною метою шкільного фізичного виховання була освітня, виховна, оздоровча. Через рік (у 1993 році) були запроваджені Комплексні програми з фізичної культури для середньої загальноосвітньої школи [10], які були побудовані з чотирьох взаємопов'язаних розділів: фізкультурно-оздоровчі заходи, які проводяться у режимі навчального дня, уроки фізичної культури, позакласні форми фізкультурних занять, загальношкільні фізкультурно-оздоровчі і спортивні заходи. З 1998 року у загальноосвітніх навчальних закладах України була запроваджена інша навчальна програма з фізичного виховання учнів. Її особливістю було те, що до змісту програми входив лише навчальний матеріал для урочної форми, матеріал для повторення, контрольні нормативи і вимоги, орієнтоване комплексне тестування з оцінювання фізичної підготовленості школярів [12], тобто з програми виключили комплексність підходу до програмування навчального матеріалу.

Далі, при переході на 12-бальну шкалу оцінювання навчальних досягнень учнів, у 2001 році була прийнята нова навчальна програма для 1–11 класів, яка отримала назву «Основи здоров'я та фізична культура». У подальшому, в зв'язку з переходом загальної середньої освіти на 12-річний термін навчання, з 2005 року затверджується наступна програма для 5–12 класів, а у 2006 році – для 1–4 класів. Зміст програм не мав принципових розбіжностей з попередніми двома програмами, але у ній серед завдань фізичного виховання з'являється декларація формування фізичної культури особистості [13; 14].

З 2009 року розпочалася реформа фізичного виховання у школі, передумовою якої була низка нещасних випадків на уроках фізичної культури. Урядом країни було скасовано Положення про державні тести фізичної підготовленості України. Внаслідок цих рішень, у 2009 році прийнята до впровадження у загальноосвітніх навчальних закладах нова шкільна програма з фізичного виховання для 5–9 класів, у 2010 році – для 10–11 класів, у 2012 – для 1–4 класів. Після введення у дію оновлених Державних стандартів середньої освіти у 2011 році та нових Типових навчальних планів, програми були вдосконалені та перевидані.

Аналіз чинних навчальних програм для середньої та старшої школи засвідчує, що їх характерною особливістю є побудова за модульною системою, у якій провідне місце посідає інваріантний модуль (теоретико-методичні

знання та загальна фізична підготовка), а його супроводжують декілька варіативних модулів [14]. До змісту інваріантної складової програм входять легкоатлетичні та гімнастичні вправи, набір яких є логічним продовженням змісту програм для 1–4 класів. В основі концепції навчальної програми для 1–4 класів лежить можливість інтегральної побудови уроку, а саме – використовувати для вирішення завдань уроку не тільки основну частину, але й підготовчу та заключну. При цьому невеличкі завдання інтегруються у вагомій глобальнішій задачі (або рухову діяльність), які отримали у програмі назву «Школи рухів» – об'єднані за видами та фізіологічним впливом вправи. У 1–4 класах школярі засвоюють основні способи рухової діяльності («школа культури рухів з елементами гімнастики», «школа пересувань», «школа розвитку фізичних якостей» та інші) і цей період дійсно можна вважати певною школою формування у них початкової культури виконання рухів (бігу, стрибків, метань, ходьби, різних рухів кінцівками тощо) [15]. Даний підхід дозволяє використовувати матеріал програми у відповідності з віком учнів та їх індивідуальними здібностями, диференціювати навантаження у залежності від складу класу, використовуючи вправи як своєрідний «конструктор» змісту уроку. Увесь зміст програми є інваріантним.

Висновки

1. Проведений аналіз свідчить про те, що у процесі розвитку системи шкільного фізичного виховання змінялися і навчальні програми по фізичній культурі.

2. Вказаними програмами у різні часи регламентувалися як окремо уроки фізичної культури, так і система фізичного виховання у цілому.

3. Майже з самого початку запровадження єдиних навчальних програм у змісті шкільної фізичної культури державою почали вирішуватися загальносоціальні завдання, переважно гігієнічні, спрямовані на розвиток фізичних якостей та тіла людини.

4. Динаміка змісту програм з фізичного виховання у загальноосвітній школі свідчить про зростаючу диференціацію і гуманізацію системи фізичного виховання в сучасній Україні.

Перспективою подальших досліджень є аналіз змісту нових державних стандартів у сфері фізичного виховання школярів і дослідження особливостей імплементації освітніх компетентностей у галузі фізичного виховання при здобутті загальної середньої освіти в Україні.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють, що немає конфлікту інтересів, який може сприйматися таким, що може завдати шкоди неупередженості статті.

Джерела фінансування. Ця стаття не отримала фінансової підтримки від державної, громадської або комерційної організацій.

Список використаної літератури

1. Столбов, В.В., Чудинов, И.Г. (1970), *История физической культуры*, Физкультура и спорт, Москва.
2. Николаев, Ю.М. (2005), "Теория и методология физической культуры: контуры нового человеческого измерения", *Теория и практика физической культуры*, № 11, С. 9-15.
3. Боднар, Я.Б. (2002), *Теоретичні та методичні засади фізичного виховання Галичини кінця XIX – початку XX сторіччя (до 1939 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з фіз. виховання і спорту*, Львів, держ. ін-т фіз. культури, Львів, 18 с.
4. Наговицын, Р.С. (2008), *Становление теории и практики физической культуры как самостоятельного учебного предмета в средних общеобразовательных учебных заведениях России во второй половине XIX – начале XX вв.: дис. канд. пед. наук*, Киров, 182 с.
5. Наговицын, Р.С. (2006), "Различные теоретические концепции предмета "Физическая культура" в отечественной школе на рубеже XIX – XX веков", режим доступа: http://www.rusnauka.com/NTSB_2006/Pedagogica/2_nagovicyn%20r.s.doc.htm
6. Зикмунд, А.А., Зикмунд, А.И. (1923), *Схематическая программа физического воспитания и трудовых навыков в возрасте от 7 до 20 лет на основах пролетарской физкультуры*, Жизнь и знание, Москва.
7. Дубнов, Д., Шифрин, А. (1931), *Руководство и программы по физкультуре в школе*, Государственное учебно-педагогическое издательство, Москва.
8. Петрова, Н.И. (1937), *Физкультура в школе*, Огиз – физкультура и туризм, Москва.
9. Ивонина, В.А. (1977), *Спутник физкультурного работника*, Физкультура и спорт, Москва.
10. Дмитрук, В.С. (2009), "Історичний аспект розвитку шкільних програм з фізичної культури", *Слобожанський науково-спортивний вісник*, № 2, С. 175-180.
11. Тритиниченко, В.И. (1990), *Спутник работника физической культуры и спорта*, Здоров'я, Київ.
12. Столяров, В.И., Быховская, И.М., Лубышева, Л.И. (1998), "Концепция физической культуры и физкультурного воспитания (инновационный подход)", *Теория и практика физической культуры*, № 5, С. 11-15.
13. Зубалія, М. (2005), *Фізична культура. 1–4 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів*, Ранок, Харків.

14. Сутула, В.О., Бондар, Т.С., Васюков, Ю.В. (2009), "Формування фізичної культури особистості стратегічне завдання фізкультурної освіти учнів загальноосвітніх навчальних закладів", *Слобожанський науково-спортивний вісник*, № 1, С. 15-21.
15. Дейнеко, А.Х. (2015), "Основна гімнастика як базовий компонент інваріантної складової шкільної програми з предмету "Фізична культура", *Слобожанський науково-спортивний вісник*, № 3 (47), С. 30-34.

Стаття надійшла до редакції: 04.10.2017 р.
Опубліковано: 30.12.2017 р.

Аннотация. Альфія Дейнеко, Інна Красова, Михайл Марченков. Генезис содержания школьного физического воспитания в контексте социального заказа. **Цель:** проанализировать генезис содержания школьного физического воспитания в контексте социального заказа, выделив особенности современной программы физического воспитания в общеобразовательных учебных заведениях Украины. На основе использования хронологической периодизации в статье подчеркиваются особенности содержания систем школьного физического воспитания в различные исторические эпохи. **Материал и методы:** анализ специальной литературы, в которой раскрываются особенности содержания школьного физического воспитания в различные исторические эпохи; хронологическая периодизация; анализ нормативно-правовых актов. **Результаты:** в процессе развития системы школьного физического воспитания менялись и учебные программы по физической культуре, которые были контекстуальными особенностям политического, экономического и социального развития Украины на протяжении последнего столетия. **Выводы:** динамика содержания программ по физическому воспитанию в общеобразовательной школе свидетельствует о растущей дифференциации и гуманизации системы физического воспитания в современной Украине.

Ключевые слова: физическая культура, физическое воспитание, школьная программа, содержание, урок.

Abstract. Alfiya Deineko, Inna Krasova & Mykhailo Marchenkov. Genesis of the school physical education content in the social order context. **Purpose:** to analyze the genesis of the content of school physical education in the context of social order, separating the features of the modern physical education program in the general educational institutions of Ukraine. On the basis of the use of chronological periodization in the article, the features of the content of the systems of school physical education are emphasized in connection with the contextuality of historical epochs. **Material & Methods:** analysis of special literature, which reveals the features of the content of school physical education in different historical epochs; chronological periodization; analysis of regulatory legal acts. **Results:** in the process of development of the system of school physical education, the curricula for physical culture also changed; there were contextual features of political, economic and social development of Ukraine during the last century. **Conclusion:** the dynamics of the content of physical education programs at the secondary school shows the growing differentiation and humanization of the system of physical education in modern Ukraine.

Keywords: physical culture, physical education, school curriculum, content, lesson.

References

1. Stolbov, V.V. & Chudinov, I.G. (1970), *Istoriya fizicheskoy kultury* [History of Physical Culture], Fizkultura i sport, Moscow. (in Russ.)
2. Nikolaev, Yu.M. (2005), "Theory and Methodology of Physical Culture: Contours of the New Human Dimension", *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury*, No. 11, pp. 9-15. (in Russ.)
3. Bodnar, Ia.B. (2002), *Teoretychni ta metodychni zasady fizychnoho vykhovannia Halychyny kintsia KhKh – pochatku KhKh storichchia (do 1939 r.): avtoref. dys. na здobuttia nauk. stupenia kand. nauk z fiz. vykhovannia i sportu* [Theoretical and methodical principles of physical education of Galicia at the end of the XIX – early XX centuries (until 1939): PhD thesis abstract], LSIPC, Lviv, 18 p. (in Ukr.)
4. Nagovitsyn, R.S. (2008), *Stanovlenie teorii i praktiki fizicheskoy kultury kak samostoyatel'nogo uchebnogo predmeta v srednikh obshcheobrazovatel'nykh uchebnykh zavedeniyakh Rossii vo vtoroy polovine XIX – nachale XX vv.: PhD dis. kand. ped. nauk* [Formation of the theory and practice of physical culture as an independent educational subject in secondary general educational institutions of Russia in the second half of the XIX – early XX centuries: PhD dis.], Kirov, 182 p. (in Russ.)
5. Nagovitsyn, R.S. (2006), "Various theoretical concepts of the subject "Physical Culture" in the national school at the turn of the XIX – XX centuries", available at: http://www.rusnauka.com/NTSB_2006/Pedagogica/2_nagovicyn%20r.s..doc.htm (in Russ.)
6. Zikmund, A.A. & Zikmund, A.I. (1923), *Skhematicheskaya programma fizicheskoy vospitaniya i trudovykh navykov v vozraste ot 7 do 20 let na osnovakh proletarskoy fizkultury* [Schematic program of physical education and work skills at the age of 7 to 20 years on the basis of proletarian physical education], Zhizn i znanie, Moscow. (in Russ.)
7. Dubnov, D. & Shifrin, A. (1931), *Rukovodstvo i programmy po fizkulture v shkole* [Manual and Programs on Physical Education in School], Gosudarstvennoe uchebno-pedagogicheskoe izdatel'stvo, Moskva. (in Russ.)
8. Petrova, N.I. (1937), *Fizkultura v shkole* [Physical Education in School], Ogiz – fizkultura i turizm, Moscow. (in Russ.)
9. Ivonina, V.A. (1977), *Sputnik fizkulturnogo rabotnika* [Companion Worker's Companion], Fizkultura i sport, Moscow. (in Russ.)
10. Dmytruk, V.S. (2009), "Historical aspect of the development of school curricula in physical culture", *Slobozans'kij naukovо-sportivnij visnik*, No. 2, pp. 175-180. (in Ukr.)
11. Tritinichenko, V.I. (1990), *Sputnik rabotnika fizicheskoy kultury i sporta* [Sputnik of the worker of physical training and sports], Zdorov'ya, Kiev. (in Russ.)
12. Stolyarov, V.I., Bykhovskaya, I.M. & Lubysheva, L.I. (1998), "The concept of physical culture and physical education (innovative approach)", *Teoriya i praktika fizicheskoy kultury*, No. 5, pp. 11-15. (in Russ.)
13. Zubaliia, M. (2005), *Fizychna kultura. 1–4 klasy. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [Physical Culture. Grades 1–4. Program for general educational institutions], Ranok, Kharkiv. (in Ukr.)
14. Sutula, V.O., Bondar, T.S. & Vaskov, Iu.V. (2009), "Formation of physical culture of the personality strategic task of physical education of students of general educational institutions", *Slobozans'kij naukovо-sportivnij visnik*, No. 1, pp. 15-21. (in Ukr.)
15. Deineko A.H. (2015), "Basic gymnastics as the basic component of the invariant component of the school curriculum on the subject Physical Culture", *Slobozans'kij naukovо-sportivnij visnik*, No. 3 (47), pp. 30-34. (in Ukr.)

Received: 04.10.2017.
Published: 30.12.2017.

Відомості про авторів / Information about the Authors

Дейнеко Альфія Хамзіївна: к. фіз. вих.; Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська 99, Харків, 61058, Україна.
Дейнеко Альфія Хамзіївна: к. физ. восп.; Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99, г. Харьков, 61058, Украина.

Alfiya Deineko: PhD (Physical Education and Sport); Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska str. 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.
ORCID.ORG/0000-0001-7990-7999
E-mail: snosocio@gmail.com

Красова Інна Вікторівна: Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська 99, г. Харків, 61058, Україна.
Красова Инна Викторовна: Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская 99: Харьков, 61022, Украина.
Inna Krasova: Kharkiv State Academy of Physical Culture: Klochkivska 99, Kharkiv, 61058, Ukraine.

ORCID.ORG/0000-0002-8111-3917
E-mail: krasov.arm@mail.ru

Марченков Михайл Костянтинович: Харківська державна академія фізичної культури: вул. Клочківська, 99, м. Харків, 61058, Україна.
Марченков Михайл Константинович: Харьковская государственная академия физической культуры: ул. Клочковская, 99, г. Харьков, Украина.

Mykhailo Marchenkov: Kharkov State Academy of Physical Culture: Klochkovskaya 99, Kharkov, 61058, Ukraine.
ORCID.ORG/0000-0002-7640-8972
E-mail: marchenkov.mihail@mail.ru